

"איש שלא הבחין בשום דבר: סיפורים" מאת רוברט ואלזר | לנפנף במוט בלי דגל

תסמכו על רוברט ואלזר, מלה שלו היא מלה. אם רק תתנו לסופר המופלא הזה להוביל אתכם, מהר מאוד תמצאו את עצמכם עומדים מול התשובה

אפרת מישורי 17.11.2010 05:04 עודכן ב: 05:23

איש שלא הבחין בשום דבר: סיפורים

רוברט ואלזר. תירגם מגרמנית: רן הכהן. הוצאת ספרית פועלים, 139 עמ', 79 שקלים
אבסורדיים ככל שיהיו, קל לקרוא את הסיפורים של ואלזר. הם נושמים ומלאי אוויר. העובדה שקל לקרוא אותם לא הופכת אותם לקלילים: "ילדה אחת - שלא היו לה לא אב ולא אם, לא אח ולא אחות, שלא היתה שייכת לאיש ושלא היתה בבית בשום מקום - עלה בדעתה רעיון: ללכת וללכת עד שתגיע לסוף העולם. היא לא נזקקה למטען רב, גם לא היתה צריכה לארוז, כי לא היה לה שום רכוש. כמו שהיא, יצאה לדרך... היא הלכה והלכה, לא חשה לא פחד ולא רعب, לא היה לה אלא הרעיון האחד, המחשבה האחת, והוא הרעיון לחפש את סוף העולם וללכת עד שתמצא אותו. בסופו של דבר ודאי תמצא אותו, חשבה. ?לגמרי מאחור, מאחורי הכל, הוא נמצא', חשבה. ?לגמרי בסוף הוא נמצא', חשבה. האם צדקה הילדה בדעתה? חכו קצת. האם יצאה הילדה מדעתה? אוי, חכו רק עוד קצת, זה יתברר".

בפסקה אחת פשוטה, קצבית וקולחת להפליא, אנו נזרקים בבת אחת אל לב לבה המדמם של ההוויה. בעודנו מחייכים ומתענגים על וירטואוזיות הסגנון, אנו נחשפים ליתמות, חסך, עוני, מחסור, משמעות, פשר, תכלית, דיבוק ושיגעון - נושאים מטרידים, דילמות אנושיות קיומיות, חברתיות ופילוסופיות שעומדות ברומו של עולם ונוגעות לכל אדם באשר הוא אדם. ואלזר מניח את המחט על מקור הדימום ומנגן. הוא עוסק בשאלות שטובי ההוגים וענקי הרוח כבר דשו בהן עד כלות - האם הוא אומר עליהן משהו חדש? האם יש לו עמדה בעניינן? האם הוא מציע פתרון? כמה לחכות?
ממש קצת, שני עמודים לכל היותר, תסמכו על ואלזר, הוא אמן הסיפור הקצר, מלה שלו היא מלה. אם רק תתנו לסופר המופלא הזה להוביל אתכם, אם רק תתמסרו לאופן שבו הוא מציג את השאלה - מהר מאוד תמצאו את עצמכם עומדים מול התשובה. לא שתהיו מרוצים ממנה, מן התשובה, אבל היא תגיע. היא תציב מול פרצופכם תמונה, חדה ומדויקת להפליא, שתמחיש באורח מוזר ואחר את פצע ההוויה. ואם בסוף העולם עסקינן - אז כן, יש דבר כזה "סוף העולם", הוא נמצא. הילדה התשושה תגיע, היא תמצא אותו בסוף, לא לפני שתלך 16 שנים (!), ורק אחרי שתאזור כוח ואומץ לפנות לאיכר שעמד בצד הדרך ולשאול אותו "איפה זה?" האיכר יצביע על בקתת איכרים שנקראת "סוף העולם" - כמה פשוט, איך לא חשבנו על זה קודם? - והילדה תצנח שם באפיסת כוחות. לא, היא לא תצא מדעתה, להיפך, היא תמצא שם את ייעודה: "מותר לי להישאר כאן? אשרת אתכם בחריצות", שאלה. האנשים אמרו לה: "למה לא? את מוצאת חן בעינינו. שבי עמנו ועבדי בחריצות. אנו אכן זקוקים למשרתת עמלנית, ואם תתנהגי יפה, נתייחס אליך כאל בתנו". הילדה לא חיכתה שיאמרו לה זאת פעם נוספת. היא החלה לעבוד בחריצות ולשרת בנאמנות, ועל כן אהבו אותה כולם עד מהרה, והילדה לא ברחה עוד, כי היתה כמו בבית".

אהה, אז יש תכלית, יש פשר לחיפוש, הוא לא לשווא. היתמות מצאה בית חם ואוהב, הנדודים באו אל

קיצם. הסוף טוב, כולם מרוצים - אז למה מתחשק לבכות? כי כזה הוא ואלזר, מוביל אותנו באף, מומחה בהכנת אותה תערובת מחוספסת של כאב ושמחה, מאכיל אותנו במשהו מתוק שבסוף - או כבר בהתחלה? - יוצא מר. הדמויות של ואלזר הן כל אחד ואף אחד בו-זמנית. לפעמים הן נושאות נאומים בשבח העולם ולרוב הן שמחות בחלקן ומשוכנעות לחלוטין במנהגו. אבל די מהר, באמצעות החזרות, משהו משתבש, משתררת מועקה כבדה, נחשף גרעין האפסיות והאומללות. שביעות הרצון העצמית נהפכת ללהג נבוב, לשכנוע עצמי קטטוני. הנאום נהפך לדקלום חלול והנאום - ממשיך לנפנף בדגל למרות שנשאר לו רק המוט.

בעולמו של ואלזר האפשרות היחידה ל"בית" היא, למעשה, ביות, ובמלים פחות עליזות: אילוף. ואלזר לעולם לא ידבר בישירות מוסרנית מתחסדת על עוולות חברתיות, אכזריות אנושית, סבל וייאוש קיומי - הוא יחזור תחת השיטה בעודו שולח את נואמיו לצדד בה במרץ. מאחורי הקלעים של הסיפור שלו יסתמנו קרעים ומתוך הקרעים תבקיע התשובה, תשובתו של ואלזר: אפשר להתביית, אפשר לעצור את הספק הממאיר, את השיגעון ואי הנחת. אבל כדי לא לצאת מן הדעת נצטרך להיכנס אל מכבש הדעת הרגילה. זה המחיר שאנו צריכים לשלם כדי להשתיק את החיפוש, כדי להשתיק את השאלה הנוקבת על משמעות החיים: קיום סהרורי, חיים בתרדמת, מוות מנטלי שמפיק מתוכו ניצוצות נמרצים של פטפוט עליז ומעיק.

רוברט ואלזר השווייצר (1878-1956) אישפז את עצמו מרצון בבית משוגעים בשנת 1929 ואובחן כסכיזופרן. כתביו זכו לשבחים מפי קפקא וולטר בנימין, אך הוא מעולם לא הצליח להתפרנס מכתובה. הוא אתנו בעברית עם שני רומנים נפלאים בהוצאת עם עובד ("עוזר לכל עת", 1987, ו"יעקב פון גונטן", 1989, מגרמנית: אילנה המרמן), עם הספר החדש הזה, "איש שלא הבחין בשום דבר"; ועם "המשרתת", סיפור קצר באורך פיסקה, שהופיע באנתולוגיה "אהבה" של פנחס שדה משנת 1990 ושאותו לא אשכח.

Einer, der nichts merkte \ Robert Walser

ספר השירה האחרון של אפרת מישורי, "אנך ואנחה", ראה אור בהוצאת הקיבוץ המאוחד

